

*Safarova Dilnoza Amonovna**Osiyo Xalqaro Universiteti**Pedagogika va psixologiya magistratura mutaxassisligi bo'yicha magistr*

SHAXSGA YO'NALTIRILGAN TA'LIM PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK MUAMMOSI SIFATIDALIGINING ILMIY ADABIYOTLARDA YORITILISHIGINI O'RGANISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI

Annotatsiya:“Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim pedagogik-psixologik muammosi sifatidaligining ilmiy adabiyotlarda yoritilishigini o'rganishning nazariy-metodologik asoslari” o'zining uzoq o'tmishi, milliy tarixiga ega bo'lgan, ajdodlardan avlodlarga me'ros sifatida o'tib kelayotgan, pedagogik-psixologik qarashlarga asoslangan boyligimiz, qadriyatlarimizdan sanaladi. Shaxsni har tomonlama barkamol rivojlantirish g'oyasi uzoq yillar davomida organib kelinmoqda. "Hamma narsa inson uchun, hamma narsa inson manfaati uchun" g'oyasi shaxsga yo'naltirilgan ta'limni - bolaning shaxsiyati, uning o'ziga xosligi, o'zini o'zi qadrlashi birinchi o'ringa qo'yilishiga olib keladi. “Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim pedagogik-psixologik muammosi sifatidaligining ilmiy adabiyotlarda yoritilishigini o'rganishning nazariy-metodologik asoslari” bo'yicha har bir sub'ektiv tajriba birinchi o'ringa qo'yiladigan, so'ngra ta'lim mazmuni bilan muvofiqlashtirilgan ta'limdir.

Tayanch so'zlar:shaxs,ta'lim, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim va uning turlari, ta'limning innovatsion shakllari, innovatsion metodlar, vositalar.

Kirish.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim chuqur ildizlarga ega. Insonning yuksaklikka intilishi, undagi inson mohiyatining eng mukammal timsoli, qadim zamonlardan beri kuzatilishi mumkin. Protagor ham shunday degan:”Hamma narsaning o'lchovi insondir. ” Bolani maktabga tayyorlashda oilani o'rni juda kattadir. Bola tarbiyasida oilaning barcha a'zolaridan nafaqat bolalarga nisbatan to'g'ri munosabatni, balki ularning takdiri uchun yuksak ma'suliyat xissini xam talab qiluvchi qiyin va murakkab ishdir.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim pedagogik-psixologik muammosi insoniyat oldida turgan doimiy eng dolzarb muammolardan biri bo'lib kelgan. Agar an'anaviy ta'lim falsafasida shaxs rivojlanishining ijtimoiy-pedagogik modellari tashqi tomondan berilgan namunalar, bilish standartlari (kognitiv faoliyat) ko'rinishida tavsiflangan bo'lsa, unda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim sub'ektiv tajribaning o'ziga xosligini tan olishga asoslanadi.

O'zbekiston.Respublikasining.“Ta'lim.to'g'risida”gi.qonunida tarbiyalanuv chilarning ta'lim dasturlarini samarali o'zlashtirishi, tarbiyalanuvchilarning ijodiy, ma'naviy va jismoniy imkoniyatlarini rivojlantirish, axloq va sog'lom turmush tarzi asoslarini shakllantirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish ustuvor vazifa sifatida belgilangan.

Jumladan, insonning har jihatdan ijtimoiy,siyosiy,pedagogik-psixologik va ma'naviy taraqqiyoti, shaxs sifatidagi faolligi hamda o'z-o'zini rivojlantira borishi ko'p jihatdan ushbu jarayonga bog'liqdir.

Asosiy qism

Pedagogik-psixologik model ta'limning oldindan belgilangan xususiyatlarga ega shaxsni tarbiyalash tartibini shakllantirgan jamiyat talablarini amalga oshirdi. Ta'lim muassasalarining vazifasi, birinchi navbatda, har bir tarbiyalanuvchi ulg'aygan sari ushbu modelga mos kelishi va uning o'ziga xos tashuvchisi bo'lishini ta'minlash, shaxslar o'zlarining ma'lum doiradagi pedagogik-psixologik imkoniyatlari, yutuqlari, kamchiliklari haqida yetarli ma'lumotga ega bo'lsalar-da, bu ularning hayotida uchraydigan har qanday muvaffaqiyatsizliklarni osonlik bilan bartaraf etishga, o'z imkoniyatlaridan yanada kengroq foydalana olishi, o'zlari haqida yanada teran, ijobiy va o'ziga xos ijtimoiy qiymatga ega bo'lgan tasavvurlarning shakllanishiga keng imkoniyatlardan foydalanadi.

Shaxsga yo'naltirilgan pedagogik-psixologik ta'limning muammosi predmet-didaktik modeli va uning rivojlanishi an'anaviy ravishda ilmiy bilimlarni ularning fan mazmunini hisobga olgan holda tizimlarga ajratish bilan bog'liq. Bu o'rganishga individual yondashishni ta'minlaydigan o'ziga xos mavzuni farqlashi bo'lsa bu jarayonda eng avvalo ta'lim-tarbiya tizimi, uning mazmun-mohiyati, ta'lim tizimini takomillashtirishga xizmat qiluvchi turli vaziyatlarda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim pedagogik-psixologik muammosini bartaraf etish tamoyillar muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning qator nutq va asarlarida o'sib kelayotgan yosh avlod muammolari, ya'ni shaxsga yo'naltirilgan ta'limni pedagogik-psixologik muammosiga bag'ishlanishi shaxsni shakllantirish, shaxs tuzilmasida ma'naviy-g'oyaviy, siyosiy komponentning dolzarbligi juda muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydi.

Asrlar davomida o'zining milliy qadriyatlari va urf-odatlarini bilan jahonga dong'i ketgan mehmon do'st va insonparvar hisoblangan o'zbek xalqi uchun inson hayoti hamma narsadan azizdir. Shuning uchun ham shaxsga yo'naltirilgan ta'lim pedagogik-psixologik muammolarini bartaraf etish insoniyat oldidagi hozirgi kunda dolzarb muammo hisoblanadi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim pedagogik-psixologik muammosi insoniyat oldida himoyani talqin qilishning nazariy-fundamental asoslarni yaratganlar: O.R.Avezov, M.Montessori, V.Varga, T.Burkhanova, I.S.Yakiminskaya, S.Dolimov, Ubaydullaev, K.Ahmedov, E.G'oziyev, R.Samarov, B.E.Yusupov, E.E.Krieger, D.M.Djumanova B.E.Yusupovlarning olib borilgan ilmiy izlanishlarida alohida e'tibor qaratilgan.

Bundan tashqari O.R.Avezov, L.Ya.Olimov, A.M.Nazarov "Shaxs psixologiyasi" darsligida psixologiyada shaxsni tushunishning fundamental yondashuvlari asarlarida ishlab chiqilgan. L.S.Vygotskiy, A.N. Leontyeva, S.L.Rubinshtein, D.N.Uznadze, K.D.Ushinskiy shaxsga yo'naltirilgan ta'lim pedagogik-psixologik muammosi mexanizmlari ma'lum darajada talqin etishga bag'ishlangan.

O'rganish bilan bog'liq Evropa va Amerika psixologik-pedagogik tadqiqotlar orasida D.Dyui, J.Piajet, J.Uotson, E.Torndik va boshqalarning tushunchalarini hozirgi vaqtda olimlarning ilmiy asarlarida shaxsga turli kontseptual yondashuvlar o'z aksini topganligini ajratib ko'rsatish kerak.

P.Ya. Galperin, V.V. Davydov, SM. Djakupov, L.V. Zankov, E.A. Klimov, T.V. Kudryavtsev, A.A. Leontyev, A.K. Markova, A.M. Matyushkin, J.I. Namozmaeva, B.V. Rubtsov, L.A. Slavina, N.F. Talyzina, G.A. Sukerman, D.B. Elkonin asarlarida "Shaxsga yo'naltirilgan

ta'lim psixologik-pedagogik muammo sifatida " kabi olimlarning ishlarida qo'yilgan. Shaxsning umumiy va maxsus qobiliyatlari va iste'dodlarini rivojlantirish muammolari D.B. Bogoyavlenskaya, I.V. Dubrovin, V.A. Krutetskiy, N.S. Leitesa, V.N. Nebilitsina, miloddan avvalgi Rotenberg, B.M. Teplova, V.D. Shadrikova, B.S. Yurkevich va boshqalar asarlarida ko'rib chiqilgan.

«Har qaysi millatning o'ziga xos ma'naviyatini shakllantirish va yuksaltirishda, hech shubhasiz, oilaning o'rni va ta'siri beqiyosdir. Chunki insonning eng sof va pokiza tuyg'ulari, ilk hayotiy tushuncha va tasavvurlari birinchi galda oila bag'rida shakllanadi. Bolaning xarakterini, tabiati va dunyo qarashini belgilaydigan ma'naviy mezon va qarashlar — yaxshilik va ezgulik, olijanoblik va mehr-oqibat, or-nomus va andisha kabi muqaddas tushunchalar ning poydevori oila sharoitida qaror topishi tabiiydir» deb ta'kidlaydi. Bugungi kunda diqqatni jamlashning sustligi va xotirani pasayishi kabi muammolar yoshlar orasida keng tarqalgan. Bu kabi bugungi kunning eng dolzarb muammolari bilan ota-onalar va ustozlar hamkorlikda hamfikir bo'lib kurashmasak yoshlarimizning kelajagiga katta salbiy ta'sir ko'rsatishi aniq.

Ota-onalar tasviriy faoliyatni uyda tashkillashtirishi, bola ishlashi uchun va material, uskunalar uchun alohida joy, mashg'ulot uchun kerak bo'ladigan materiallarni tayyorlashi zarur. Bu bola mustaqil tarzda ishlashi uchun, kerakli narsalarni, chin dildan tayyorlashi va ish oxirida o'z joyini yig'ishtirib qo'yishi uchun zarur. Bolalarni mashg'ulot uchun materiallarni oldindan tayyorlashga o'rgatish kerak: qalamlarni o'tkirlash, akvarel bo'yoqlarini namlash ya'ni yumshab mo'y qalamga oson yig'ilishi uchun. Bo'yoq bilan ishlash uchun, bankada toza suv, yumshoq latta, mo'y qalam suvini shimishi uchun kerak bo'ladi. Bundan tashqari rangni aralashtirib, zarur rangni tanlash uchun palitradan foydalanish kerak bo'ladi.

Zamonaviy pedagogik nazariya va amaliyotning yetakchi yo'nalishi sifatida e'lon qilingan ta'limdagi shaxsga yo'naltirilgan ta'lim pedagogik-psixologik muammosi, bugungi pedagogik ongda aniq tushunchaga ega emas (E.V. Bondarevskaya, V.V. Gorshkova, V.I. Ginetsinskiy, V.S. Ilyin, M.V.A. Klarin, I.V. Kolesniy, L.I. Novikova, V.I. Slobodchikov, A.P. Tryapitsyna, G.A. Tsukerman, L. Anderson, V. Bell, P. Brendwein, R. Draver, J. Naisbitt, M. Polanyi, J. Shvab va boshqalar). Shu sababli, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim pedagogik-psixologik muammosi sifatida ta'lim paradigmalarning ko'pligi haqida gapirish uchun barcha asoslar mavjud.

1. Oddiy, ommaviy pedagogik ong darajasidagi ta'limdagi shaxsga yo'naltirilgan ta'lim pedagogik-psixologik muammosi sifatida tarbiyachi va tarbiyalanuvchilar o'rtasidagi muloqotning axloqiy va gumanistik tamoyili sifatida tushuniladi. Pedagogik tafakkur klassiklari J.J. Russo, L.N. Tolstoy, M. Montessori va boshqalar, shuningdek, bu tamoyilga «hamkorlik pedagogikasi» deb atalmish shaklni bergan zamonaviy innovatsion tarbiyachilar insonparvarlikka, bola shaxs sifatida qarash lozimligini qabul qilishga chaqirilgan

2. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim pedagogik-psixologik muammosi sifati pedagogik

faoliyat yo'nalishlarini o'zining asosiy maqsadi – shaxs atrofida sintez qilish tamoyili sifatida qaraladi. Pedagogik jarayonda sodir bo'ladigan hamma narsa ana shu maqsad yo'lida ishlagandagina pedagogikdir.

3. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim pedagogik-psixologik muammosi sifati pedagogik jarayonda shaxsiy rivojlanish mexanizmini ochib beruvchi tushuntirish tamoyili sifatida talqin etiladi. Ushbu tamoyilning ma'nosi shundaki, inson hayotidagi hech qanday o'zgarishlarni shaxsning o'zini o'zi anglashidagi o'rni va rolini tushunmasdan turib tushuntirib bo'lmaydi.

4. Bu yondashuv, shuningdek, ta'lim jarayonida shaxs erkinligi tamoyili sifatida, ustuvor yo'nalishlarni, ta'lim "marshrutlarini" tanlash, o'rganilayotgan mazmunni

(shaxsiy tajriba) shaxsiy, shaxsiy idrokini shakllantirish ma'nosida talqin etiladi.

5. Uzoq vaqt davomida shaxsning ta'limdagi rolini ma'lum bir standart, "yangi odam" modeli sifatida qarama-qarshi tushunish mavjud bo'lib, bu "berilgan xususiyatlarga ega shaxsni tarbiyalashdan iboratdir.

6. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim pedagogik-psixologik muammosi sifatida jamoaviy darajadagi ta'limga alternativ ma'nosida ta'limda individuallikning ustuvorligi sifatida talqin etiladi.

7. Shaxsga e'tibor qaratish ta'lim tizimini qurishda jamlanma va funksionallikni engishga "Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim pedagogik-psixologik muammosi sifati." tushunchasining yana bir ma'nosi pedagogik jarayonning yaxlitligi g'oyasi bilan bog'liq imkon beradi.

8. Shaxsning shaxsiy xususiyatlarini rivojlantirish va o'z-o'zini rivojlantirish shaxsga yo'naltirilgan ta'lim pedagogik-psixologik muammosi sifati-ish faoliyatimizda batafsilroq muhokama qilinadi. Pedagogik jarayonning alohida turini (aniq maqsadlari, mazmuni, texnologiyalari bilan) qurilishi sifatida ko'rib chiqish mumkin.

Respublikamizda o'ziga xos izchillik bilan amalga oshirilayotgan barcha islohotlarning tub markazida shaxs va uning ijtimoiy taraqqiyotini ta'minlashga qaratilgan qator chora-tadbirlar yotadiki, bu jarayonda psixologik yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi. Tarbiyalanuvchini butun ta'lim jarayonidagi asosiy faol-shaxs sifatida e'tirof etish, bizningcha, tarbiyalanuvchiga yo'naltirilgan pedagogik-psixologiyadir.

Ta'lim jarayonini loyihalashda biz ikkita teng manbani tan olishdan kelib chiqamiz:

o'qitish va o'rganish. Ikkinchisi shunchaki birinchisining hosilasi emas, balki

mustaqil, shaxsiy ahamiyatga ega va shuning uchun shaxsni rivojlantirishning juda samarali manbaidir.

Poliparadigmizm ushbu muammoning muayyan tomonlarini rivojlantiruvchi ta'limning o'ziga xos kontseptsiyalarini yaratishni istisno qilmaydi. Shaxslar, mavjudotlar, madaniyatlar va shaxsiyat usullarining ko'pligi haqidagi g'oyaning o'zi ushbu makonning o'ziga xos integratori sifatida harakat qilishi kerak. Bu holda poliparadigmizm tadqiqotchining ta'limdagi shaxs muammosiga har xil yangi qarashlarga ochiqqligini anglatadi. Ushbu yondashuvning barcha variantlari va talqinlari uchun uning muhim munosabatini, insonning shaxsiy (ajralmas, erkin) hayotiy ifodasini talab qilishdan iborat asosiy mezonini, ideal holda, ta'lim jarayonining barcha holatlarida saqlab qolish muhimdir.

Xulosa

Eng umumiy shaklda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim pedagogik-psixologik muammosi sifati vaziyatlarda funktsional bo'lmagan inson mavjudligi talab qilinadi.

Ta'lim jarayoni shunday vazifalar va tadbirlar bilan to'ldirilgan bo'lib, ularni amalga oshirish insonning yaxlit, hayotiy-semantik funktsiyalarini amalga oshirmasdan mumkin emas. Insonparvarlik an'anasi - insonni yuksaltirishga intilish, undagi inson mohiyatining eng to'liq timsoli - faqat bizning davrimizdagi pedagogik fikr hodisasi deb hisoblash adolatsizlik bo'ladi.

Psixologik-pedagogik tadqiqotlar monitoringi shuni ko'rsatadiki, mutaxassislar shaxsga yo'naltirilgan ta'limni shakllantirish yo'llarini jadal izlamoqda, bolaning muhim kuchli tomonlarini ochish va amalga oshirish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratishga qaratilgan psixologik-pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqmoqda. Shunday qilib, biz yondashuvlarning etarli emasligi tan olishimiz kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni.
2. 2 Fomichyova T.P «Psixologicheskie osnovi lichnostno-orientirovannogo pedagogicheskogo obrazovaniya v sisteme povisheniya kvalifikatsii.1984 g
3. 3.Abulxanova-Slavskaya K.A. Faoliyat va shaxsiyat psixologiyasi. M., 1980.- 334b
4. 4. Abulxanova-Slavskaya K.A. Hayot strategiyasi. M.: Mysl, 1991. 2b
5. 5.Alekseev N. A. Shaxsiyatga yo'naltirilgan trening: Nazariya va amaliyot masalalari.
6. Tyumen: TSU, 1997 yil. 299
7. 6. Alekseev N.A. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim kontseptsiyasi // O'quv mudiri - 1999.-
8. No 3, -S. 113-115b
9. 7. Rivojlanish va tarbiya psixologiyasining dolzarb muammolari / Ed. F.I.
10. Ivashchenko, Ya.L. Kolominskiy. Minsk: MPI, 1978. – 101p
11. 8. Boshlang'ich ta'lim psixopedagogikasining dolzarb muammolari / Ed. U. Kravt
12. sova, E.L. Berejkovskaya. M., 1997. – 144b